

Сулеева Карина Мадиевнаның «8D01101 – Педагогика және психология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған «Жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастыру» диссертациялық жұмысының

АННОТАЦИЯСЫ

Зерттеудің өзектілігі. Қазіргі Қазақстан қоғамында, сондай-ақ бүкіл әлемде сыртқы орта жағдайларының өзгеруіне байланысты мектеп жасындағы балаларды даярлау мен оқытуға қойылатын талаптар жыл сайын артып келеді. «Қазақстан Республикасы білім беруді дамытудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасына» сәйкес қазақстандық оқушылар міндетті орта мектеп білімімен ғана емес, қосымша біліммен де қамтылған. 2021 жылдан бастап жергілікті атқарушы органдардың балаларға қосымша білім беруге мемлекеттік білім беру тапсырысын орналастыру нормасы заңнамалық түрде бекітілді. Қазіргі уақытта Еgov Ашық НҚА негізінде мектеп жасындағы балалардың 64% - ы (2.211.595 адам) қосымша білім беру ұйымдарында оқиды, олардың бірі әртүрлі бағыттағы спорт мектептері болып табылады. Балалар мен жасөспірімдер спорт мектептерінің негізгі міндеттері– оқушыларды сауықтыру, дене қасиеттерін дамыту, қозғалыс дағдылары мен ептілікке үйрету, бұқаралық спортты дамыту және жас тәрбиеленушілер қатарынан елдің спорт резервтерін дайындау. Бұл міндеттерді іске асыру балаларға қолайлы психологиялық қолдау көрсету жағдайында мүмкін болады, өйткені біріншіден, спорттық іс-әрекеттің өзінің ерекшелігі жаттығу және бәсекелестік үдерістерден туындаған психологиялық жүктеменің болуын болжайды, екіншіден, оқыту мектептегі пен қосымша білім беруді модернизациялау (жетілдіру), жаңа тенденциялардың (үрдістердің) пайда болуы, қоршаған ортаның әсері және т.б., тұрақты қалалық және мектептегі күйзеліс деңгейінде өмір сүру жағдайында жүреді.

Сонымен қатар, егер біз спорттық іс-әрекеттің даму тарихына жүгінетін болсақ, онда спортты бәсекелестік әрекетсіз елестету мүмкін емес екендігі айқын болады, өйткені бастапқыда жарыстар пайда болады, содан кейін оларға дайындық, яғни жаттығу үдерісі басталады. Өз кезегінде, қазіргі заманғы спорт, әсіресе жоғары жетістіктер спорты көлемі мен қарқындылығы бойынша максималды жүктемелерсіз, яғни «күйзеліс» ұғымын құрайтын барлық нәрселерсіз мүмкін емес, мұнда қарқынды спорттық күрес, өткір бәсекелестік, сәттілік немесе сәтсіздіктің тұрақты қобалжуы бар.

«Күйзеліс» сөзі қазір бәріне белгілі. Эмоциялық күйзеліс мәселелері жоғары білікті спортшыларды даярлау, оқыту және тәрбиелеу тәжірибесінде ерекше орын алады, өйткені қазіргі уақытта тәжірибелі спортшы үшін де жоғары дәрежелі жарыстардың өзінде күйзелістік жағдайлар болады, жарыстың өзі бұл – эмоциялық күйзелістің тұрақты көзі–аксиомаға айналды.

Бүгінгі таңда спорттың көптеген түрлерінде жасару үрдісі байқалады. Ірі жарыстарға психикалық жетілу мен тұрақтылықпен ерекшеленбейтін жасөспірімдер қатысады, бұл эмоциялық күйзелістің пайда болуына ықпал етеді.

Жарыстық қызметтің нәтижелерін талдау (В.Н.Платонов, 2015; Н. Прасад, 2003) мектеп жасындағы балалардың өз әлеуетін толық іске асыра алмайтындығын көрсетеді, өйткені салыстырмалы түрде тең дайындық деңгейінде жарыстық қызметте жетістікке жетудің шешуші факторларының бірі жарыстық қызмет жағдайында эмоциялық күйзеліске төтеп беру қабілеті болып табылады.

Сонымен қатар, спорт жеке тұлғаны әлеуметтендіру факторы болып табылады. Спорттық жарыстар барысында спорттық жеңіс, белгілі бір адамдар қауымдастығының абырой-беделі, түрлі оқиғалар және т.б. сияқты әлеуметтік құндылықтар жасалады. Спорттық жарыста спортшылардың әрқайсысы, командалардың әрқайсысы ұжымның да, елдің де үмітін көрсетеді. Бұл сонымен қатар эмоциялық күйзелістің қосымша көзіне айналады.

Осыған сүйене отырып, қосымша білім беру ұйымдарындағы оқыту аясында мектеп жасындағы балаларға эмоциялық күйзеліске төтеп беріп қана қоймай, жарыстық жағдайда оның әсеріне тиімді әрекет ететін құралдарды табу қажеттілігі туындайды, тұтастай алғанда, өйткені бәсекелестік қызмет жалпы спорттық қызметтің негізгі ерекшелігі болып табылады. Біздің ойымызша, мұндай құрал төзімділік сияқты қасиет болуы мүмкін.

Бұл қосымша білім беру ұйымдарында мектеп жасындағы балаларды психологиялық сүйемелдеу аясында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігінің мақсатты қалыптасуы үлкен мәнге ие болатындығын көрсетеді, себебі, бұл тек нәтижеге ғана емес, сонымен бірге олардың психикалық жағдайына да теріс әсер етеді.

Бұл мәселенің өзектілігі практикалық және теориялық сипаттағы себептермен анықталады.

Қазіргі уақытта психология, атап айтқанда, спорттық психология еңбектерінде толық зерттелген феноменология және экстремалды сипаттағы жағдайда спортшылардың психикасы қызметінің реттілігі бар, ол Л.Д. Гиссен, Б. А. Вяткин, Дж.Б. Кретти, В.Р.Малкин, Р.М.Найдиффер, В. Н. Платонов, А. Б. Родионов, В. Ф. Сопов, Р. М. Шагиев және т. б. еңбектерінде ұсынылған, бірақ, сонымен бірге бәсекелестік қызмет жағдайында эмоциялық күйзеліске төзімділік теориясы жеткілікті зерттелмеген күйінде қалып отыр.

Л.М. Аболин, П.Б. Сильберман, М.И. Дьяченко, В.А. Пономаренко және басқалардың еңбектеріндегі эмоциялық күйзеліске төзімділік мәселесін зерттеу күйзелістің бірыңғай теориясының болмауына байланысты көптеген зерттеушілердің оны әр түрлі түсінетіндігін анықтады. Жарыстық қызметтің күйзеліс-факторларына қарсы тұруға әсер ететін тұлғаның басқа қасиеттері мен ерекшеліктерін зерттеу қажет.

Ғылыми, оқу-әдістемелік және арнайы әдебиеттерді талдау келесі **қайшылықтарды** тұжырымдауға мүмкіндік берді:

- жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың жоғары эмоциялық және физикалық қобалжу мен олардың дайындығын жүзеге асырудың қиындығы арасында;

- жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың қажеттілігі мен осы мәселені шешу үшін ғылыми және әдістемелік әзірлемелердің болмауы арасында.

Аталған **қарама-қайшылықтарды** шешу зерттеу мәселесін анықтады, оның мәні мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың осындай педагогикалық жүйесін негіздеу, әзірлеу және эксперименттік тексеру болып табылады, бұл нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді.

Зерттеу нысаны: мектеп жасындағы балаларды даярлаудың оқу-жаттығу үдерісі.

Зерттеу пәні: жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастыру.

Зерттеудің мақсаты: жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесін әзірлеу, теориялық негіздеу және оны тәжірибелік-эксперименттік сынақтан өткізу.

Зерттеу гипотезасы: егер жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесін әзірлеп және оқу үдерісіне енгізетін болсақ, онда бұл олардың төзімділік деңгейін арттыруға ықпал етеді, өйткені оларда мектеп жасындағы балалардың жарыстық қызмет жағдайына жауап беретін және қажетті нәтижеге қол жеткізуді қамтамасыз ететін жеке тұлғаның жеке психологиялық ерекшеліктері қалыптасады.

Зерттеу міндеттері:

1. Төзімділік мәселесін талдау, жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігінің мәнін ашу.

2. Жарыстық қызмет жағдайында эмоциялық күйзеліске төзімділіктің теориял

3. Жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесін әзірлеу.

4. Жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесінің тиімділігін эксперименталды түрде тексеру.

Зерттеудің жетекші идеясы мынада болып табылады, яғни эмоциялық күйзеліске төзімділіктің әзірленген моделі және жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесі жас спортшылардың жарыстардағы мүмкіндіктерін тиімді жүзеге асыруға ықпал етеді,

осылайша әртүрлі деңгейдегі турнирлерде (жарыстарда) өнер көрсетудің тиімділігін арттырады.

Зерттеудің әдіснамалық негізін құрайды:

- төзімділікті зерттеудің философиялық тәсілдері (М.М.Бахтин, Н.А.Бердяев, В.С.Библер, Р.Р.Валитова, А.А.Гусейнов, В.М.Золотухин, В.А.Лекторский, А.В.Логинов, Ф.Лосано, М.К.Мамардашвили, П.Николсон, Ф.Т.Михайлов, Е.В.Магомедова, А.В.Перцев, В.А.Петрицкий, Дж.Роулс, М.С.Стецкевич, М.Уолцер, К.Уэйн, Е.С.Черепанова);

- төзімділіктің саясаттану аспектілері (М.Ганди, А.Гжегорчик, А.А.Деркач, М.Л.Кинг, М.С.Каган, М.П.Мчедлов, А.Д.Сахаров, В.А.Тишков, М.Ж.Абдильдин, А.Н.Нысанбаев, С.Ю.Колчигин, Т.Х.Габитов, Д.Н.Нурманбетова, А.А.Хамидов, И.Б.Цепкова және т.б.);

- тұлға әдіснамасының психологиялық аспектілері (Л.С.Выготский, Л.С.Рубинштейн, А.Г.Асмолов, Г.У.Солдатова, Л.А.Шайгерова, О.Д.Шарова);

- төзімділікті қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық аспектілері (И.В.Абакумова, Ш.А.Амонашвили, А.А.Баранов, В.В.Бойко, Е.Г.Виноградова, М.М.Есжанова, З.Т.Гасанов, Б.С.Гершунский, Д.В.Лепешев, Э.Калымбетова, Д.М.Маллаев, Р.Т.Мамбетова, Э.В.Чудновский, В.В.Шалим);

- төзімділіктің жалпы тұжырымдамасы (А.Г.Асмолов, Г.Л.Бардиер);

- орта оқу орындарының білім алушылары мен оқушылардың төзімділігін қалыптастыру тұжырымдамасы (М.Н.Аширбагина, А.М.Байбаков, А.Н.Зятков, Ж.А.Карманова, Л.Л.Макова, Е.А.Пастухова, Л.П.Шустова, Р.И.Хузин);

- ЖОО студенттерінің төзімділігін қалыптастыру тұжырымдамасы (В.Г.Гималиев, О.В.Желнович, Н.Н.Жердева, Н.Ю.Кудзиева, А.О.Наследова, Л.Ф.Суржикова);

- кәсіптік дене шынықтыру білім беруде төзімділікті қалыптастыру тұжырымдамасы (Л.Г.Балановская., А.М.Валеев, Ю.М.Винник, А.М.Гурьянов, Т.А.Пригоровская);

- педагогикалық үдерістің тұтастығы теориясы (К.М.Арынгазин, Ю.К.Бабанский, М.А.Данилов, В.С.Ильин, И.Ф.Исаев, С.Т.Каргин, В.М.Коротов, В.В.Краевский, Б.Т.Лихачев, А.И.Пидкасистый, В.А.Сластенин, Е.Н.Шиянов, Н.Д.Хмель);

- болашақ педагогтардың педагогикалық төзімділігін қалыптастыру тұжырымдамасы (П.Ф.Комогоров, Н.О.Липатова, Г.А.Лопушнян, М.А.Перепелицина);

- күйзелістің жалпы тұжырымдамасы экстремалды факторлардың әсеріне организмнің (ағзаның) бейімделу реакциясы ретінде (Г.Селье), психологиялық күйзеліс тұжырымдамасы (В.А.Бодров, Б.Х.Варданян, П.Б.Зильберман, Р.С.Лазарус, Л.А.Китаев-Смык);

- шиеленісті жағдайдағы іс-әрекеттің психологиялық теориялары (Л.П.Гримак, Ц.П.Короленко, Н.И.Наенко, В.И.Лебедев, В.Ф.Сопов);

- дене тәрбиесі және спорт теориясы мен әдістемесі (Л.П.Матвеев, А.Д.Новиков, Н.Г.Озолин, Ж.К.Холодов, Ю.Ф.Курамшин);
- спорттық іріктеу тұжырымдамасы (В.М.Зациорский, Л.В.Волков);
- спорттағы кешенді бақылау тұжырымдамасы (Б.А.Ашмарин, М.А.Годик);
- жоғары білікті және жас спортшыларды даярлауды басқару теориясының ережелері (Л.П.Матвеев, Ю.В.Верхошанский, В.Н.Платонов, Б.Н.Шустин, В.П.Филин, В.Г.Никитушкин);
- спорттағы тұлғаны зерттеудің теориялық және әдіснамалық тәсілдері (Б.А.Вяткин, А.В.Алексеев, Л.Д.Гиссен, Дж.Б.Кретти, В.Р.Малкин, Р.М.Найдиффер, А.В.Родионов);
- спортшылардың қызметін өзін-өзі реттеу саласындағы әзірлемелер (А.В.Алексеев, Х.М.Алиев, В.П.Некрасов, В.Ф.Сопов, А.Т.Филатов, Н.А.Худадов);
- спорттағы психологиялық дайындық тұжырымдамалары (А.Ц.Пуни, П.А.Рудик, Ю.Я.Киселев, Г.Д.Горбунов, Г.Д.Бабушкин, В.Ф.Сопов және басқалар.);
- бадминтоншыларды даярлау тұжырымдамасы (Ю.Н.Смирнов, А.В.Галицкий, В.Я.Лившиц).

Зерттеу әдістері: алға қойылған міндеттерді шешу және жұмыс гипотезасын тексеру үшін зерттеу ерекшеліктеріне сәйкес ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістерінің кешені пайдаланылды: философиялық, психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді теориялық талдау, жоғары оқу орнының оқу құжаттамасы, қосымша білім беру ұйымдарының құжаттамасы, заңнамалық актілер мен нормативтік құжаттарды теориялық талдау, педагогикалық эксперимент, бақылау, сауалнама, модельдеу әдісі, психодиагностикалық әдістемелер, тәуелсіз сипаттамаларды жинау және жалпылау, математикалық статистика әдістері, тәжірибелік-педагогикалық жұмыстың нәтижелерін талдау және жалпылау және басқалар.

Зерттеудің негізгі көздері: зерттелетін мәселе бойынша философтардың, саясаттанушылардың, әлеуметтанушылардың, психологтардың, педагогтардың, зерттеушілердің ғылыми еңбектері; жарыстық қызметтегі эмоциялық күйзеліске төзімділікті зерттеу материалдары; мерзімді басылымдар; қосымша білім беру ұйымдарының құжаттары; заңнамалық және нормативтік құжаттар; ЖОО құжаттамасы; оқу және әдістемелік әдебиеттер; спорт түрлері бойынша оқу бағдарламалары; жетекші жаттықтырушы-оқытушылардың педагогикалық тәжірибесі; ізденушінің спорттық және жаттықтырушылық-педагогикалық тәжірибесі.

Зерттеу кезеңдері мен процедурасы:

Бірінші кезеңде (2017-2018 жж.) психологиялық-педагогикалық теория мен практикадағы зерттелетін мәселенің жай-күйі оқып-зерттелді, нормативтік құжаттар, төзімділікті қалыптастыру мәселесі бойынша шетелдік және отандық авторлардың ғылыми, әдістемелік, оқу әдебиеттеріне талдау жүргізілді, зерттеудің ғылыми аппараты әзірленді. Жарыстық қызмет

жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігінің қалыптасуының бастапқы жағдайы зерттелді.

Екінші кезеңде (2018-2019 жж.) жарыстық қызмет жағдайында эмоциялық күйзеліске төзімділіктің теориялық моделі жобаланды, жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесі әзірленді, жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық үдерісін қамтамасыз ету үшін әдістемелік материалдар әзірленді, жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастыру бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмысты жүзеге асыру басталды.

Үшінші кезеңде (2019-2020 жж.) жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесін сынақтан өткізу бойынша эксперимент жасау жалғасты және аяқталды, эксперименттік жұмыс барысында алынған деректерді статистикалық өңдеу жүргізілді, қорытындылар тұжырымдалды.

Зерттеу базасы: «Қарағанды қаласының кешенді балалар-жасөспірімдер спорт мектебі» КММ, «Үстел теннисі бойынша олимпиадалық резервтің облыстық мамандандырылған балалар мен жасөспірімдер мектебі» мемлекеттік мекемесі, Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық маңыздылығы келесідей:

- жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігінің мәні ашылып, оның тұжырымдамасы анықталды;

- жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоционалды күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың деңгейлері мен көрсеткіштері, критерийлері, әзірленді;

- жарыстық қызмет жағдайында эмоциялық күйзеліске төзімділіктің теориялық моделі жасалды;

- жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесі әзірленді және оның тиімділігі анықталды.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы мынада:

- жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігінің қалыптасу деңгейін анықтау диагностикасы таңдалды және бейімделді;

- «Қазақстан Бадминтон федерациясы» ҚБ атқарушы комитетінің шешімімен бекітілген балалар-жасөспірімдер спорт мектептері, олимпиадалық резервтің мамандандырылған балалар-жасөспірімдер мектептері, жоғары спорт шеберлігі мектептері, олимпиадалық даярлау орталықтары үшін бадминтон бойынша білім беру бағдарламасы әзірленді;

- спортшылар үшін «Жарыстық қызмет жағдайында эмоционалды күйзеліске төзімділікті қалыптастыру» тренингінің әзірлемесі жасалды және мақұлданып қабылданды;

- педагогтар, жаттықтырушылар және спорт психологтары үшін «Жарыстық қызмет жағдайында эмоционалды күйзеліске төзімділікті қалыптастыру» тренингіне әдістемелік ұсынымдар әзірленіп, енгізілді;

- «Дене шынықтыру және спорт саласындағы психодиагностика» электронды оқу құралы әзірленіп, енгізілді, оған авторлық куәлік алынды (30.06.2021 ж. №19085);

- «Спорттық қызметті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу» электронды оқу құралы әзірленіп, енгізілді, оған авторлық куәлік алынды (13.03.2023 ж. №33491);

- «Дене шынықтыру және спорт саласындағы психодиагностика» оқу құралы жарық көрді және енгізілді (Қарағанды: ҚарМУ басылымы, 2019. – 312 б.);

- «Спорттық қызметті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу» оқу құралы шығарылды және енгізілді (Қарағанды: акад. Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті КЕАҚ. 2022-439 Б.);

- «Дене шынықтыру педагогикасы және психологиясы» элективті пәні әзірленіп, оқу үдерісіне енгізілді;

- оқу үдерісіне «Спорттық қызметті психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу» элективті пәні әзірленіп, енгізілді.

Қорғауға төмендегідей ережелер шығарылады:

-Төзімділік мәселесін талдау негізінде жарыстық қызмет жағдайында эмоциялық күйзеліске төзімділіктің мәні анықталады және біз жеке тұлғаның интегралды қасиетін мотивациялық, когнитивті, ерікті, реттеуші блоктардың жиынтығы ретінде түсінетін тұжырымдама анықталды, ол мектеп жасындағы балалардың жарыстық қызмет шарттарына жауап бере алатын жеке тұлғаның жеке-психологиялық ерекшеліктерін қамтиды, олар күрделі эмоциялық жағдайда мақсатқа сәтті қол жеткізуді қамтамасыз етеді.

-мотивациялық, когнитивті, ерікті, реттеуші блоктардан және жеке тұлғаның жеке-психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес келетін жарыстық қызмет жағдайында эмоциялық күйзеліске төзімділіктің теориялық моделі.

- мектеп жасындағы балалар зерттеу мақсатын жүзеге асыруға ықпал ететін өзара байланысты құрылымдық элементтерді (мақсаты, міндеттері, тәсілдері, принциптері, мазмұны, әдістері, формалары мен оқу нәтижесі) қамтитын жарыстық қызмет жағдайында эмоциялық күйзеліске ұшырайды.

-Жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастыруда әзірленген педагогикалық жүйенің тиімділігін эксперименттік тексеру нәтижелері.

Алынған нәтижелердің дұрыстығы мен негізділігі зерттеушінің бастапқы әдіснамалық және теориялық ұстанымдарымен, жұмыстың жеткілікті ұзақтығы мен жоспарлылығымен, зерттеудің ғылыми аппаратының қисындылығымен, ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістерінің кешенін іске асырумен, эксперименттік деректерді сапалық және сандық талдаумен, экспериментке қатысқан балаларда зерттелетін құбылыстың қалыптасу деңгейлеріндегі оң өзгерістермен, эксперименттік жұмыстың мазмұнының ғылыми зерттеу аппаратына сәйкестігімен қамтамасыз етіледі.

Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу және енгізу диссертация материалдарын халықаралық ғылыми-практикалық конференциялар материалдарында жариялау жолымен тәжірибелік-эксперименттік жұмыс барысында жүзеге асырылды (Қарағанды, 2017ж. - 3 дана; Мәскеу, 2018ж. - 2 дана; Қарағанды, 2018ж.), өңірлік конференцияларда (Қарағанды, 2018ж.), ғылыми журналдарда (Дене шынықтыру теория мен әдістемесі 2018ж.; Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы. 2018 ж.; Қарағанды университетінің Хабаршысы: Педагогика сериясы, 2020 ж.), «Scopus» ақпараттық базасына кіретін журналдарда (Orscion, 2018ж.; Education 3-13, 2021ж), Ресей Федерациясының Жоғары аттестаттау комиссиясының журналдарында (Бизнес. Білім. Құқық. Волгоград бизнес институтының Хабаршысы, 2019 ж.), сондай-ақ, академик Е. А. Бөкетов атындағы ҚарУ-дың мектепке дейінгі және психологиялық-педагогикалық дайындық, дене шынықтыру теориясы мен әдістемесі және спорттық дайындық кафедраларының әдіснамалық семинарларының отырыстарында және Қарағанды облысының бадминтон федерациясында жүзеге асырылды.

Диссертацияның құрылымы зерттеудің мақсаты мен алға қойылған міндеттерімен анықталады. Диссертация 145 беттен тұрады, кіріспеден, екі бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған дереккөздер мен қосымшалардың тізімінен тұрады. Диссертацияның 6 қосымшасы бар. Жұмыста 21 кесте және 12 сурет бар. Пайдаланылған дереккөздердің тізіміне мемлекеттік, орыс және ағылшын тілдеріндегі 247 дереккөз кіреді.

Диссертацияның кіріспесінде зерттеу тақырыбының өзектілігі мен таңдауы негізделеді, оның объектісі мен пәні анықталады; зерттеудің мақсаты, гипотезасы мен міндеттері тұжырымдалады. Зерттеудің әдіснамалық негізі, оның әдістері, процедурасы мен кезеңдері сипатталған. Зерттеу базасы ұсынылған, ғылыми жаңалығы мен теориялық маңыздылығы, зерттеудің практикалық маңыздылығы сипатталған, қорғауға ұсынылған негізгі ережелер ашылған. Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу және енгізу, оның нәтижелерінің сенімділігі мен негізділігі туралы ақпарат бар, диссертацияның құрылымы сипатталған.

Диссертацияның бірінші тарауы **«Жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың теориялық және әдіснамалық негіздерінде»** ғылымның төмендегідей түрлі бағыттарындағы төзімділік мәселесі талданды: философия, саясаттану, әлеуметтану, психология және педагогика. Жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігінің мәні ашылды және қажетті феноменнің (құбылыстың) анықтамасы берілді. Жасалған талдау негізінде жарыстық жағдайдағы эмоциялық күйзеліске төзімділіктің теориялық моделі жобаланды. Әр блок үшін есептегіштер жүйесі жасалды: мотивациялық, когнитивті, ерікті, реттеуші, бәсекеге қабілетті, сенімді психодиагностикалық әдістерден тұратын жарыстық қызмет жағдайында эмоционалды стресске төзімділік диагностикасы негізделген.

Диссертацияның екінші тарауы **«Жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастыру бойынша тәжірибелік-эксперименттік зерттеуде»** жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесі әзірленді; жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық төзімділігін қалыптастыруды психологиялық-педагогикалық қолдау әзірленді. Жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесінің тиімділігін тексеру бойынша зерттеудің ұйымдастырылуы, әдістері мен нәтижелері сипатталған.

Қорытындыда диссертациялық зерттеудің негізгі нәтижелері мен қорытындылары сипатталған, практикалық ұсыныстар берілген.

Қосымшада жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоциялық күйзеліске төзімділігін диагностикалаудың тәжірибелік-эксперименттік жұмыстарының нәтижелерін ашатын бастапқы және бақылау хаттамалары; авторлық куәліктер, диссертациялық зерттеу нәтижелерін енгізу актілері келтіріледі. Жарыстық қызмет жағдайында мектеп жасындағы балалардың эмоционалдық күйзеліске төзімділігін қалыптастырудың педагогикалық жүйесінің тиімділігін тексеру бойынша зерттеудің ұйымдастырылуы, әдістері мен нәтижелері сипатталған.